

Notitie

**THEO DE BOER:
'HOU EENS OP MET ALLE ONZIN EN GA GEWOON AAN HET
WERK!'**

Jacques De Visscher

Enkele maanden geleden heeft Theo de Boer, auteur van enkele bijzonder interessante fenomenologisch-hermeneutische studies, aan de Vrije Universiteit van Amsterdam zijn afscheidscollege gehouden: *De vier zuilen van de filosofie* (inmiddels uitgegeven door de uitgeverij van de VU, ISBN 90 5383 561 X). Deze vier zuilen zijn: inspiratie, ervaring, verbeelding en redeneren. Het zou inderdaad goed zijn indien de intellectualiteit en de vorming van de wijsgeer van inspiratie, ervaring, verbeelding en redeneerkunst zouden getuigen. Vermeldenswaard is daarom Theo de Boers besluit van zijn afscheidscollege, meer in het bijzonder de peroratie die ik nagenoeg volledig wens te citeren:

Toen ik vijf jaar geleden een gesprek had met de rector van deze universiteit heb ik tegen hem gezegd dat ik eigenlijk maar drie taken zag voor een hoogle-
raar in de filosofie: lezen, schrijven en voorlezen. En ziedaar, hij was het met me eens. Ik ben deze universiteit uiteraard diep dankbaar voor het feit dat ik ook de laatste vijf jaar van mijn universitaire loopbaan zinvol heb kunnen besteden. Ik zou alle collega's in de zaal tot hetzelfde willen opwekken. Hou eens op met alle onzin en ga gewoon aan het werk: lezen, schrijven en voorlezen! Tot de onzinkant van het huidig filosofenbestaan reken ik: het verplichte groepsdenken, onderzoeksscholen, visitatiecommissies, *pilotstudies*, dieptestrategische ontwerpplanningsinitiatieven (DOPI), leerstoelgroepen (of groep-leerstoelen) enzovoort.

In deze onzin heeft Theo de Boer ervaring: vele jaren heeft hij destijds moeten besteden om van de filosofie als interfaculteit iets redelijks te maken en om tegen de toenemende bemoeizucht van de administratie te strijden. Hij is niet de enige met zo'n ervaring. Heel wat hoogleraren – niet alleen in de filosofie – verliezen grandioos hun tijd in vergaderzalen en doen niet datgene waarvoor ze enkele jaren voordien het beste van zichzelf hebben gegeven. Van hun onderwijs komt nog nauwelijks iets terecht en van hun studie nog minder. Sommigen – niet allen! – participeren aan deze bestuursaangelegenheden met de beste bedoelin-

gen: ze willen zelf een vinger in de universitaire pap houden om de administratie niet alle macht en invloed te geven; ze willen nog redden wat er te redden valt. Helaas voltrekt zo'n strategie zich niet zonder vernederende toegevingen en, nogmaals, ten koste van de eigen studie in een leeftijdsperiode waarin ze de meeste creativiteit en de grootste werkkraft aan de dag kunnen leggen. Een pijnlijke ironie beheerst deze gang van zaken: de besten worden onttrokken aan datgene waarin ze het best waren teneinde ... de kwaliteit te controleren. Zijn het de besten niet die zich aan de bestuurlijke taken wijden, dan zien we de opportunisten aan het werk die al vlug op invloed, macht en erkenning 'in hogere sferen' verlekkerd raken.

Hogescholen en universiteiten zijn in toenemende mate bedrijven geworden die, in het perspectief van de beroepswereld, met elkaar in een concurrentiestrijd verwickeld zitten: ze vechten om een deel van een zelfde markt. In dat buiten-universitaire veld zoeken ze hun succes en verliezen daarbij uit het oog dat ze in vooreerst dáár moeten zijn waar leraren en studenten zich wijden aan de wetenschappen en de kunsten omwille van hun intrinsieke waarde. Succes zoeken in het buiten-universitaire veld brengt uiteraard afhankelijkheid met zich mee: een eindeloze reeks van servitudes en bemoeienissen van de politieke, economische en syndicale overheden en machten die gaan dicteren hoe een universiteit of andere hogeschool moet geleid worden. De resultaten zijn bekend: een groeiend aantal bestuurders in de beleidsorganen, een bureaucratie in functie van de administratie, 'managers' die hun dynamisme en nuttigheid willen bewijzen door steeds maar andere hervormingen op te dringen, het aantrekken van steeds maar meer minder-getalenteerde studenten om de groei van de administratie te rechtvaardigen, een administratie die dan op haar beurt op de leraren kritiek uitoefent omdat die te weinig kwaliteit zouden garanderen. Daarom moeten die leraren 'studeerbare' cursussen (voorgesneden koek) schrijven, waarover de betrokkenen lang moeten beraadslagen; daarom moeten die leraren ook 'toegankelijk' doceren en 'welwillend' examineren. Van de waanidee uitgaand dat alle studenten even talentrijk en intellectueel ambitieus zijn, berekenen de administratoren (niet zelden leerling-tovenaars in de didaktiek en 'pedagogiek') de kwaliteit en productiviteit van het onderwijs aan de hand van het slaagcijfer van de studenten. In dit perspectief wil die zelfde administratie de kwaliteitscontrole opdrijven en tot een permanente evaluatie komen van ... de leraren. Aangezien in deze kringen iedereen graag een verhaaltje vertelt over een 'eigenzinnige leraar die 'niet doet wat hij moet doen', krijgt die administratie gemakkelijk alle bijval en kan de minister van onderwijs probleemloos de demagogische toer op. Intussen groeit de onzin: steeds maar meer commissies zien het licht om het onderwijsbedrijf 'flexibeler' en 'transpanter', 'productiever' en 'kwaliteitsvoller' te maken, en uiteraard om 'de misbruiken te bestrijden' tot ... de ontevredenheid algemeen

wordt. Een leraar die laat horen dat hij alleen dat wenst te doen waarvoor hij heeft gestudeerd en waarvoor hij is aangesteld en benoemd, namelijk gemotiveerde studenten van zijn inzichten en kennis via onderwijs en onderzoek laten meegenieten, gaat stilaan voor een spelbreker door. Als hij niet meer in de vergaderzaal zit dan in het leslokaal of in de studiekamer, dan fungeert hij niet echt. Is dit al te sarcastisch? Nee, het is het feitelijke standpunt van lui die de auditoria al lang verlaten hebben of er nauwelijks hebben ingestaan en gedachteloos doel en middel inzake beleid perverteren, dat wil zeggen omkeren en in het beleid-voeren een hogere waarde zien dan in datgene waarvoor een beleid nodig is.

Heeft de 'administralisering' van het onderwijs voor betere docenten gezorgd en het niveau van de studenten verhoogd? Hebben de directiecomités, de interne en externe kwaliteitsbewakingen (met hun ondersteunende overleg- en begeleidingsorganen), de visitatiecommissies, de gedwongen samenwerkingsverbanden en fusies, de departementale en interdepartementale raden, de artificiële schaalvergroting 'om beter te besparen' voor een degelijker vorming van leraren en studenten gezorgd? Wie aan de gangmakers van dit alles die vragen stelt, krijgt meestal als antwoord dat 'men' dat nog niet weet, maar dat 'dit alles' toch moet gebeuren om de problemen van de éénetwintigste eeuw aan te kunnen en om het steeds maar groter aantal studenten kanszekerheid te bieden. Een grote universiteit willen worden, betekent dan veel studenten kunnen herbergen binnen een vlotte, flexibele en transparante organisatie, enzovoort. (Vervolgens volgt opnieuw die woordenstroom die het activisme en de megalomanie realistisch moet laten klinken).

Alles beheersen, alles in kaart brengen, niets aan het toeval overlaten, vlug handelen, prestaties noteren, berekenen en voorspellen, programmeren op korte, middenlange en lange termijn, steeds bereid zijn alles door elkaar te halen en het proces te her-denken, variabele scenario's simuleren, dieptestrategische ontwerp-planningsinitiatieven in alle geledingen van het organisme stimuleren, afstoten wat niet rendabel lijkt of geen cliënteel aantrekt – horen al deze preoccupaties tot het wezen van de hogeschool of universiteit? Ja, als deze instellingen in de eerste plaats bedrijven zijn die economisch rendabel en functioneel moeten zijn en bijgevolg als een 'opbrengsthuis' moeten bestuurd worden. Dan krijgen docenten en leraren richtlijnen hoe ze les 'mogen' geven, een studeerbare cursus kunnen 'produceren' en hun onderzoeksprojecten moeten 'opstarten'.

Het geprogrammeerde onderzoek dat 'voorwaardelijk gefinancierd wordt' is eveneens een recente ontdekking van de administratoren die de indruk wekken beter dan wie ook te weten wat onderzoek 'nu werkelijk' is. Vergeten we nu toch maar niet dat het steeds vanzelfsprekend is geweest dat hogeschoolleraars juist tot hoogleraar werden benoemd omdat ze door hun vakgenoten als deskundigen in een bepaald gebied werden erkend en aanvaard. Dat is de norm. Dat wil zeg-

gen dat zo'n leraar naast de te geven lessen, de examens en de eventuele individuele gesprekken met studenten, zich vanzelfsprekend met zijn studiegebied bezighoudt zonder de socio-culturele context uit het oog te verliezen, zodat hij tegelijk een intellectueel is en niet alleen een specialist (of zelfs vakidoot). Geeft zo'n leraar twee of drie cursussen in de week gedurende twee semesters van elk drie à vier maanden, dan besteedt hij daarnaast een niet te meten tijd aan het uitdiepen van zijn interessegebieden, aan studie die uitmondt in publicaties en lezingen. De bronnen waaruit hij put zijn talloos en de manier waarop hij hierin te werk gaat, kan vele kanten uit. Na verloop van tijd ziet men wel wat dit 'opbrengt' en hoe een hoogleraar zijn aanstelling en benoeming waarmaakt. Feit is wel dat de academische vrijheid hier steeds een belangrijke factor is geweest, zonder de welke van creativiteit en zin voor initiatief geen sprake kan zijn. Gebruikelijk heeft men deze studietijd buiten de auditoria, de examenlokalen en de spreekkamer 'onderzoek' genoemd.

De administratieve terreur heeft zich nu sedert enkele jaren ook op dit 'onderzoek' geworpen en de idee van georganiseerde en gecontroleerde efficiëntie in het leven geroepen, om het vanzelfsprekende vrije initiatief te 'socialiseren' (eigenlijk staliniseren) en om de programmatie, het beheer, de flexibiliteit, de transparantie, het rendement, de methodes en wat nog allemaal zo nauwkeurig mogelijk in kaart te brengen. Intellectuelen worden voortaan efficiënte *onderzoekers* die hun titel slechts verdienen (met uiteraard de financiële voorwaarden en consequenties van dien) binnen formalistische voorwaarden. Als aanvaarde specialisten moeten zij voortaan, zoals in voorlopige vrijheid gestelde gedetineerden, minutieus – uur per uur – verslag uitbrengen van hun 'onderzoekswerk' binnen de criteria van wat de administratie als 'onderzoek' aanvaardt. Uiteraard worden deze verslagen gecontroleerd en gekwantificeerd en dienen zij als voorwaarde voor verder 'onderzoek'. Het is in zo'n 'geadministraliseerd' onderzoekstelsel van belang dat de onderzoeker van de nieuwste technieken gebruik maakt – ook daarover brengt hij verslag uit – dat hij in het Engels – of wat daar moet voor doorgaan – publiceert en dat hij in (gekwalficeerde) Engelstalige publicaties geciteerd wordt, zoniet haalt hij de nodige punten niet voor 'verder gekwalficeerd onderzoek'. In dit karikaturaal gedoe – dat door controlecommissies hoog gewaardeerd wordt – raakt de studie-inhoud uiteraard ondergeschikt aan de formalistische criteria van het onderzoeksbeheer waaraan de onderzoekers dan ook bijzonder veel tijd verspillen. Dat de besten afhaken en dat de middelmatigheid en de efficiënte nonsens geprogrammeerd triomferen, zijn in ieder geval de voorspelbare resultaten. De Zwitsers-Canadese socioloog, Michel Freitag (Universit  du Québec   Montréal), maakt in dat verband een passende vergelijking:

De Hollanders hebben een deel van hun land onder het niveau van de zeespiegel gebouwd en moeten zich bezighouden met dijken en onophoudelijk pompen. De drooggelegde grond blijft echter een soliede bodem en de dijken vormen slechts de ompaling of de behoeders van die bodem. De (onderzoeks)wereld die wij construeren is niet onder de zee gebouwd, maar algeheel in het luchtledige, zoals een hologram. Laat ons nog een beetje zoeken, laat ons alles beheren, en we zullen nooit ophouden harder en harder, vlugger en vlugger te onderzoeken, beter en beter te besturen, zelfs onszelf. Steeds maar pompen en pompen en hozen (*Pompons, pompons, écopons toujours*) tot het onmogelijk geworden is ooit nog op te houden, tot de laatste generatie van de pompers, van de onderzoekers en van de bestuurders.¹

Theo de Boer zegt: lezen, schrijven en voorlezen ! Dit is gewoon aan het werk gaan. Ik zou er toch iets aan toe willen voegen: filosofen moeten ook praten, spreken, van gedachten wisselen. Natuurlijk niet geprogrammeerd in en door het vergaderwezen, want dat behoort tot de onzin. Het is stimulerend met elkaar, én met niet-filosofen, van gedachten te wisselen bij het samen koffiedrinken in de koffiehuisen. Zonder zo'n instellingen als cafés en restaurants, waar men rustig over iets kan doorbomen, is er geen filosofie. Nog beter is het hierbij een goede fles wijn te drinken.

Noot

¹Michel Freitag, *Le naufrage de l'université*. Québec-Parijs, Nuit Blanche-La Découverte, 1995, p. 53.